

УДК 612.4:929:001(477)

БОРОДАЙ

Ірина Сергіївна

доктор історичних наук, професор,

Національна наукова

сільськогосподарська бібліотека

irinaboroday@online.ua

(м. Київ)

**ПРОФЕСОР А. К. СКОРОХОДЬКО (1883–1954) – РОЗРОБНИК
ТЕОРЕТИЧНИХ І МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ВІТЧИЗНЯНОЇ
ЗООГІГІЄНИ (до 135-річчя від дня народження)**

Висвітлено основні віхи життєвого і творчого шляху доктора ветеринарних наук, професора А.К. Скороходька. Обґрунтовано внесок ученого в запровадження системи вищої фахової освіти, організацію дослідної справи у тваринництві УРСР першої половини ХХ ст. Узагальнено наукові пошуки з розроблення фізіолого-гігієнічних норм вирощування молодняку, вивчення впливу факторів зовнішнього середовища на фізіологічний стан і реактивність їх організму, гігієни догляду, теплорегуляції та теплообміну у сільськогосподарських тварин за різних умов утримання та ін. Доведено, що окремі складові наукового доробку вченого, зокрема «холодний» метод вирощування молодняку, використання нетрадиційних харчових добавок, доцільно використовувати як теоретичну та методологічну основу при розробці подальших напрямів розвитку зоогігієнічної науки в Україні.

***Ключові слова:** тваринництво, зоогігієна, ветеринарна медицина, сільськогосподарські тварини, годівля, утримання.*

**PROFESSOR A. SKOROKHODKO (1883-1954) - DEVELOPER OF
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF DOMESTIC
ZOO-HYGIENE (to the 135th anniversary of his birthday)**

The main milestones of the life and creative path of the Doctor of Veterinary Sciences, Professor A. Skorohodko were highlighted. The scientist's contribution to the formation of the system of higher branch education, organization of research in the livestock sector of the Ukrainian SSR of the first half of the XXth century was justified. The scientific searches for the development of physiological and hygienic norms for growing young animals, studying the influence of environmental factors on

the physiological state and reactivity of their organism, hygiene of care, thermoregulation and heat exchange in agricultural animals under various conditions of content were generalized. It is proved that individual components of the scientific heritage of A. Skorohodko, in particular, the «cold» method of growing young animals, use of non-traditional food additives, should be used as a theoretical and methodological basis for the development of further directions for the development of zoo-hygiene science in Ukraine.

Key words: *animal husbandry, zoo-hygiene, veterinary medicine, farm animals, feeding, keeping.*

**ПРОФЕССОР А. К. СКОРОХОДЬКО (1883–1954) – РАЗРАБОТЧИК
ТЕОРЕТИЧЕСКИХ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ОСНОВ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ЗООГИГИЕНЫ
(к 135-летию от дня рождения)**

Освещены основные вехи жизненного и творческого пути доктора ветеринарных наук, профессора А.К. Скороходько. Обоснован вклад ученого в формирование системы высшего отраслевого образования, организацию исследовательского дела в животноводстве УССР первой половины XX в. Обобщены научные поиски по разработке физиолого-гигиенических норм выращивания молодняка, изучению влияния факторов внешней среды на физиологическое состояние и реактивность их организма, гигиены ухода, терморегуляции и теплообмена в сельскохозяйственных животных при различных условиях содержания и др. Доказано, что отдельные составляющие научного наследия А.К. Скороходько, в частности «холодный» метод выращивания молодняка, использование нетрадиционных пищевых добавок, целесообразно использовать как теоретическую и методологическую основу при разработке дальнейших направлений развития зоогигиенической науки в Украине.

Ключевые слова: *животноводство, зоогигиена, ветеринарная медицина, сельскохозяйственные животные, кормление, содержание.*

В умовах вирішення проблеми продовольчої незалежності в Україні першочергове значення надається зростанню рівня наукового забезпечення галузі тваринництва. Серед комплексу сільськогосподарських наук, покликаних сприяти поліпшенню племінних ресурсів країни, особливе місце відводиться зоогігієнічній науці, основне завдання якої полягає у забезпеченні охорони здоров'я та високої продуктивності тварин на основі розроблення та запровадження раціональних прийомів гігієни їх годівлі, вирощування та утримання.

У першій половині ХХ ст. вагомий внесок у розвиток вітчизняної зоогієни зробив доктор ветеринарних наук, професор Антон Каленикович Скороходько (1883–1954). Розвинув основи фізіології, теплорегуляції та теплообміну у сільськогосподарських тварин за різних умов утримання, встановив особливості газообміну й теплопродуктивності у високопродуктивних корів, зумовлені різним рівнем годівлі й утримання тощо.

Окремі питання багатогранної діяльності А. К. Скороходька розглядалися в наукових працях: М. О. Захаренка, В. В. Красія, В. П. Бурката, Ю. Д. Липової, В. А. Вергунова та ін. [4–7, 2]. Віддаючи шану таланту вченого, неординарності його наукових пошуків, вшановуючи його пам'ять в день 135-річчя від народження, слід висвітлити окремі віхи його наукової діяльності, узагальнити та актуалізувати наукові розробки, які не втратили свого практичного значення до нашого часу. З огляду на це зусилля автора спрямовувалися на вирішення зазначених завдань. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові принципи історичної достовірності, наукової об'єктивності, наступності та діалектичного розуміння загального наукового процесу, загальнонаукові та історичні методи, джерелознавчий аналіз.

А. К. Скороходько народився 1 березня 1883 р. в м. Канів Київської губернії. Після закінчення школи в 1899 р. поступив до Уманського училища землеробства і садівництва. Однак уже на другому році навчання за участь у революційному русі студентів був відрахований і завершив своє навчання у Маріїнському землеробському училищі Саратовської губернії у 1904 р. [9, арк. 4]. Слід відмітити, що училище готувало управляючих приватних господарств і сільськогосподарських механіків. Студенти вивчали сільськогосподарські науки, засвоювали досвід практичного ведення господарства на зразковій фермі. Після закінчення училища А. К. Скороходько в 1904 р. працював земським статистиком на Саратовщині з обслідування кустарних промислів під керівництвом П. П. Маслова та протипожежних заходів за керівництва М. М. Черникова. Цього самого року поступив у Харківський ветеринарний інститут (ХВІ). Не маючи коштів на навчання, вимушений був водночас

працювати за керівництва П. Попова земським статистиком з сільськогосподарського обслуговування товариств і приватних господарств [9, арк. 4].

Під час навчання в ХВІ у нього розкрилися здібності до зоогієни. Незважаючи на те, що А. К. Скороходька двічі виключали за участь у «студентських безпорядках», у 1909 р. закінчив цей заклад з відзнакою. Служив 6 місяців ветеринарним лікарем Петербурзького губернського земства по догляду за кіньми. Три роки працював ветеринарним лікарем Єлизаветградського земства Херсонської губернії, був постійним членом Херсонської зоотехнічної ради, брав участь у складанні інструкцій для обстеження скотарства на Херсонщині і проводив обстеження в Одеській губернії. Читав лекції зі скотарства та ветеринарії на кількох сільськогосподарських курсах для селян. Водночас був призначений департаментом хліборобства на посаду старшого фахівця зі скотарства для організації обстеження скотарства Тобольської губернії, але від цієї посади відмовився. Запрошувався Бессарабським губернським земством на місце старшого губернського зоотехніка [9, арк. 4]. З квітня 1913 р. і до липня 1914 р. служив ветеринарно-санітарним лікарем Липовецького повіту Київської губернії.

У цей період А. К. Скороходьком проведено ряд важливих наукових досліджень з обстеження стану вітчизняного тваринництва, а саме перспектив страхування тварин, результати яких виклав у своїх перших наукових працях: «К вопросу об организации земствами зоотехнической работы» (1913), «Кооперативное страхование животных на Украине» (1918). Водночас написав низку статей з питань загальної ветеринарії: «Во что обошелся Елисаветградскому уезду ящур 1910 г.» (1911), «Эскизы ветеринарии Екатерининской эпохи» (1911), «Экономическая убыточность ящура» (1911) [9, арк. 33].

У 1914 р. А. К. Скороходька мобілізували до армії. В армії прослужив до 1918 р. як ветеринарний лікар обозу, комісії по прийому коней, кінного запасу,

фронтового ветеринарного лазарету. Під час військової служби завідував півтора роки шкільною кузнею і школою ковалів при штабі VIII армії та проводив навчання ковалів куванню коней. У 1917 р. завідував кінським запасом при штабі VIII армії, потім був ветеринарним лікарем при кінському запасі в м. Києві і, нарешті, головним ветеринарним лікарем другого ветеринарного шпиталю Південно-Західного фронту на Полтавщині. У 1917 р. – член Київської ради Депутатів та член її президії. У 1917 р. на Всеукраїнському ветеринарному з'їзді був обраний членом Ветеринарного управління УСРР [9, арк. 4].

Після демобілізації з армії в 1918 р. його призначають на посаду головного епізоотолога та завідувача ветеринарним управлінням Київського губернського земельного відділу. У 1919–1920 роках завідував відділом страхування худоби при Українському кооперативному страховому союзі, розробив план, схему та правила кооперативного страхування худоби в УСРР. На основі статистичних матеріалів, що регулярно надходили до відділу, поглиблено вивчав стан і перспективи страхування тварин в країні, підготував низку статей, які були надруковані в журналі «Вісник кооперативного страхування» [9, арк. 4].

А. К. Скороходько читав популярні лекції для районних, дільничних і радгоспних лікарів на теми загальної ветеринарії, зокрема висвітлював ефективні заходи профілактики та боротьби з інфекційними хворобами свійських тварин для ветеринарних лікарів і зоотехніків, а також знайомив їх з досягненнями радянської ветеринарії. Для цього періоду діяльності вченого є також показовою участь в обстеженні стану тваринництва Петербурзького та Херсонського земств.

У 20-30-х роках минулого століття в державі гостро постала проблема дефіциту спеціалістів у галузі ветеринарії: лікарів та фельдшерів. У 1918 р. за ініціативи Українського відділу ветеринарних лікарів вперше була висунута ідея створення в Києві Ветеринарного інституту і розроблено перший проект навчального плану з 5-річним терміном навчання. Цей проект був схвалений комісією при Народному комісаріаті просвіти УСРР. Проблема створення в

Києві Ветеринарного інституту піднімалася також в 1919 р. на спільних зборах ветеринарних лікарів та професури Медичної академії в Головному Військовому Управлінні [7].

Від 6 березня 1920 р. до Правління Вищими Школами надійшла письмова заява від ветеринарного лікаря Є. М. Бика, в якій йшлося про необхідність відкриття ветеринарного факультету при Київському Народному Університеті-Політехнікумі (КНУП) [8, арк. 1]. Постановою Управління Вищими Школами в Ч° 71 від 5 серпня було ухвалено рішення про відкриття Ветеринарного факультету при КНУП. Однак 27 вересня 1920 р. Управління Вищими школами відмінило своє попереднє рішення і сформуло нове про відкриття ветеринарного факультету при КПІ з 4-річним терміном навчання. Організовано тимчасову раду факультету, до складу якої входили В. Ліндерман, В. Устьянцев, М. Леонтович, Л. Слущкий, А. Скороходько та ін. У жовтні 1920 р. організаційна комісія ухвалила рішення про прийом студентів на факультет з 12 жовтня і про початок навчання з 15 листопада. Таким чином, на кінець листопада 1920 р. було проведено перше зарахування студентів на 1-й курс факультету.

Для організаційної комісії зі створення факультету була вагомою проблема професорсько-викладацьких кадрів, тому 27 січня 1921 р. комісія обрала спеціальну підкомісію в складі В. К. Лінденмана, А. К. Скороходька та В. І. Стелецького для подання своїх пропозицій у цій справі. У зв'язку з цим 17 лютого розглянуто наданий нею проект створення Інституту професорських стипендіатів [7].

На початок було надано 10 стипендій з утримання стипендіатів за державний кошт. До складу професорських стипендіатів увійшли такі ветеринарні лікарі і на такі курси: 1) діагностика – М. С. Леонтович; 2) епізоотологія – Д. О. Калкатин; 3) зоогігієна – А. К. Скороходько; 4) спеціальна патологія і терапія внутрішніх органів – Х. Г. Клісенко; 5) хірургія загальна та спеціальна – В. І. Стелецький; 6) кування та копитові хвороби – К. М. Шевандин; 7) конезаводство з кіннозаводством – С. П. Амітров; 8)

оперативна хірургія – П. В. Савіцький; 9) молокознавство з молочною лікувальною технологією – М. П. Слесаревський; 10) анатомія – П. І. Сперанський. Як свідчать архівні матеріали, всі стипендіати працювали до кінця літа 1922 р. Витримавши 20 серпня спеціальні іспити, були вшановані Науковою Радою Інституту 26 серпня як магістранти, допущені до читання пробної лекції і залишені при Інституті, як завідувачі відповідними кафедрами [8, арк. 1].

А. К. Скороходько підготував магістерську роботу за темою «Влияние температуры корма на живой вес свиней» за керівництва професора С. О. Іванова, в якій вперше розкрив вплив температури корму на його поїдаємість молодняком свиней та на формування добових приростів і живої маси. У 1922 р. витримав магістерські іспити і Науковою Радою Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту (КВЗІ) з 22 серпня 1922 р. був призначений на кафедру зоогієни [9, арк. 5].

Укрголовпрофосвіта 3 червня 1921 р. прийняла рішення про відокремлення ветеринарного факультету КПІ та створення на його базі КВЗІ. Ректором інституту призначено професора В. К. Лінденмана, проректором В. П. Устьянцева, деканом ветеринарного факультету А. К. Скороходька. У 1922 р. ректором став Х. З. Омельчак, а в лютому 1924 р. після його смерті на цю посаду було призначено А. К. Скороходька. Учений був засновником і завідувачем першої на українських землях кафедри зоогієни, відкритої в 1922 р. у складі ветеринарного факультету КВЗІ. Розробив методичні основи викладання першого курсу зоогієни та ініціював створення перших навчальних та дослідних структур у цій галузі. Завдяки його зусиллям у 1930 р. союзний уряд прийняв постанову про введення до навчальних планів ветеринарних і зоотехнічних інститутів та факультетів окремого курсу гієни сільськогосподарських тварин.

У 1929 р. за пропозицією НКЗ УРСР А. К. Скороходько організував при Київській дослідній станції тваринництва «Терезине» (КДСТ) першу на українських землях лабораторію зоогієни. Від НКЗС УСРР отримав також

пропозицію організувати сектор зоогієни при Полтавській сільськогосподарській дослідній станції [1]. Як свідчать архівні матеріали, саме на базі КДСТ «Терезине» професором А. К. Скороходьком разом з асистентом І. І. Невжинським проведені перші дослідження з вивчення ефективності «холодного» методу вирощування сільськогосподарських тварин, що заклало підвалини його широкого запровадження у практику вітчизняного тваринництва. За отриманими результатами молодняк, вирощений у цей спосіб, вирізнявся вищими середньодобовими приростами і нижчою (у середньому на 36,2 %) собівартістю продукції [2].

У цей період А. К. Скороходька обирають членом Сільськогосподарського наукового комітету України (СГНКУ), де він очолює ветеринарну секцію [9, арк. 5]. Згодом зоологічну секцію розформовано, а її зоотехнічну підсекцію об'єднано з ветеринарною. Після ліквідації СГНКУ 11 січня 1928 р. організовано Науково-консультаційну раду (НКР) при Колегії НКЗС УСРР. До складу Ради входили наукові працівники з різних галузей сільського господарства, зокрема з питань економіки, метеорології, ґрунтознавства, сільськогосподарської ботаніки, захисту рослин, зоотехнії, ветеринарії та ін. До першого складу Ради були запрошені відомі вчені: М. І. Вавилов, О. В. Палладін, Є. В. Опоків, В. Л. Симиренко О. А. Яната, А. А. Сапегін та ін.

Першу сесію НКР при НКЗС УСРР скликано 4–7 квітня 1928 р. в м. Харкові. На сесії розглядалися основні науково-дослідні проблеми перспективного плану розвитку сільського господарства України. Передусім, такими проблемами визначено: стан і подальший розвиток українського скотарства, боротьба з посухою, питання сільськогосподарського районування в УСРР, поширення спеціальних і технічних культур, підвищення родючості ґрунтів. На сесії НКР 4-7 квітня 1928 р. взяли участь відомі на той час учені в галузі тваринництва: О. К. Філіповський, П. Т. Лавренюк, В. П. Устьянцев, Д. Г. Віленський, М. Ф. Іванов А. К. Скороходько та ін.

На основі вивчення архівних джерел встановлено, що А. К. Скороходько з 1922 р. до 1929 р. також був: 1) завідувачем відділом страхування тварин

Всеукраїнського кооперативного страхового Союзу; 2) членом Секції наукових працівників м. Києва і членом Бюро секцій; 3) членом Київської міськради; 4) керівником ветеринарно-зоотехнічної секції Інституту української мови Всеукраїнської академії наук; 5) членом Ветеринарної ученої ради НКЗС УСРР; 6) головою Ветеринарної секції Київського Краєвого Державного видавництва; 7) членом ради Київського краєвого сільськогосподарського музею та членом Науково-технічної ради та ін. [9, арк. 5].

У цей період опубліковано такі праці вченого: «Влияние температуры корма на живой вес свиней» (1929), «Вредные и ядовитые для животных растения» (1928), «Как нужно ухаживать за животными» (1927), «Гарні приміщення для худоби» (1927), «Ветеринарные советы» (1927), «Как оберегать животных чтобы они не болели» (1928), «Ветеринария в сельском хозяйстве Украины» (1928) та ін. Найбільшими здобутками цього періоду є підготовка підручника «Гігієна тварини» та «Популярної ветеринарної енциклопедії», які вийшли друком у 1930 р.

Враховуючи авторитет ученого в наукових колах, в 1929 р. А. К. Скороходько отримав пропозицію і був затверджений НКЗС РРФСР на посаді ректора Казахського ветеринарного інституту в м. Алма-Ата. Отримав також пропозицію і дав згоду бути завідувачем Київської ветеринарної бактеріологічної лабораторії, членом дослідницької кафедри зоотехнії в Києві, але до роботи не зміг приступити [9, арк. 5].

Оскільки наукова діяльність А. К. Скороходька розгорталася у драматичні 20–50-ті роки, для розвитку вітчизняної науки визначальними були принципи її ідеологізації, політизації та канонізації. Становище інтелігента у тоталітарному суспільстві сталінського типу було досить неоднозначним. Частина нової інтелігенції інтегрувалася в систему і духовно її обслуговувала, а стара інтелігенція була об'єктом політичного або кримінального терору, фізичних і моральних репресій. Репресивна політика стосовно цього прошарку суспільства почала усталюватися ще на початку 20-х років ХХ ст. одночасно у суспільстві сформувалося соціально-

негативне ставлення до інтелігенції, поширювалася система морального і фізичного терору. Під жорна державної машини потрапив і професор А. К. Скороходько, якого в 1929 р. звинуватили у належності до таємної організації «Спілка визволення України».

На початку 1930 р. А. К. Скороходько прибув до м. Архангельська. Ученого було позбавлено прав, але дозволено працювати за фахом, оскільки на той час відчувалася гостра потреба у спеціалістах у галузі тваринництва. Адже на півночі, зокрема в басейні річок Північна Двіна, Сухота та інших створювалася нова, не знана до того часу, інфраструктура регіону. Працювали тисячі політичних в'язнів під наглядом армії конвоїрів. Програма освоєння земель включала також створення тваринницьких господарств, як виробників продукції споживання для місцевого контингенту, чисельність якого стрімко зростала. Враховуючи авторитет А. К. Скороходька, до нього не застосовували щонайсуровіших обмежень. Учений завідував відділом зоогієни Архангельського ветеринарно-бактеріологічного інституту (АВБІ).

До 1930 р. АВБІ займався головним чином вивченням хвороб північних оленів. Організація великих тваринницьких господарств у цьому краї висунула нові завдання перед ветеринарними установами. У повному обсязі постала проблема зоогієни, боротьби з хворобами молодняка, бруцельозом великої рогатої худоби і туберкульозом тварин і птиці. У зв'язку з цим знову виникла необхідність переведення інституту в м. Вологда, яке стало центром наукового забезпечення молочного скотарства. Таким чином, у 1933 р. АВБІ реорганізовано у Вологодську науково-дослідну ветеринарну станцію.

У цей час науковими співробітниками станції виконані роботи, що мали важливе значення для розвитку тваринництва Архангельської і Вологодської областей. Це, передусім, дослідження ефективності використання біломорських водоростей на корм тваринам і торфу як підстилки великій рогатій худобі, що були ініційовані професором А. К. Скороходьком. Разом із С. А. Сидоровським учений один із перших в СРСР почав вивчати бактерицидність торфу, довівши, що мікроби паратифу А і Б гинуть на стерилізованому торфі через 3 доби,

кишкова паличка – через 8. Використовуючи торф'яну підстилку в одному із господарств, змогли повністю ліквідувати діарею у поросят.

Для архангельського періоду діяльності вченого характерне вивчення кліматичних, біогеохімічних особливостей Північного краю, розширення природної кормової бази тваринництва. Так, він розв'язав проблему використання тюленьчої шквари в годівлі свиней; апробував у крайовому масштабі метод вживання сполук заліза для зменшення смертності поросят. Перший у Союзі розв'язав проблему згодовування тваринам морських водоростей та їх силосування. У цей період опубліковано такі наукові праці вченого: «Кормление сельскохозяйственных животных морскими водоростями» (1932), «Кормовая пригодность тюленьей шквары» (1931), «Влияние на поросят и свиноматок длительного подсосного периода» (1932), «Опыт силосования морских водоростей» (1932) та ін.

Через брак кваліфікованих викладачів, перебуваючи в ув'язненні, з дозволу дирекції виправно-трудоного табору А. К. Скороходько продовжував свою науково-педагогічну діяльність у м. Вологда. Так, з квітня 1932 р. по літо 1937 р. очолював кафедру зоогієни у Вологодському ветеринарному інституті (ВВІ) [9, арк. 6]. Був керівником комісії зі змагання на кращу лекцію, головою виробничої наради, головою організаторів видавництва наукових праць інституту [9, арк. 13]. Брав активну участь у роботі курсів з підвищення кваліфікації працівників тваринництва краю тощо.

Як свідчать архівні матеріали, з 1932 р. по 1935 р. А. К. Скороходько за сумісництвом завідував кафедрою зоогієни і ветеринарії у Вологодському сільськогосподарському інституті (ВСГІ). У 1937 р. із закриттям ветеринарного інституту, повністю віддається роботі у ВСГІ, де завідує кафедрою зоогієни і ветеринарії до 1944 р. [9, арк. 6]. Слід відмітити, що інститут представляв собою цілий комплекс установ, що доповнювали одна одну, а саме: 1) науково-дослідна станція – молочногосподарська і зоотехнічна; 2) навчальні – вищі молочногосподарські курси; 3) навчально-практичне господарство з фермою

великої рогатої худоби; 4) нижча школа молочного господарства; 5) короткочасні курси.

У складі ВСГІ проводили дослідницьку роботу 5 дослідних станцій: біохімічна, бактеріологічна, техніки переробки молока, випробовування молочних машин, зоотехнічна. Інститутом проводилася значна робота зі створення науково-обґрунтованих технологій виробництва масла, сирів та консервування молока і молочнокислих продуктів. Завдяки науковим розробкам учених закладені такі наукові напрями, як мікробіологія молока, хімія молока і молочних продуктів. Створено спеціальне обладнання для молокопромислових підприємств, здійснювалася підготовка наукових кадрів, розроблялися і видавалися керівництва і навчальні посібники. Завдяки наявності дослідних станцій при інституті, значна робота проводилася зі збереження молодняку, створення і виведення нових порід і породних груп тварин, з підвищення продуктивності і жирномолочності корів, зі створення міцної кормової бази.

За час існування кафедри ветеринарії і зоогієни проведені науково-дослідні роботи з вивчення: впливу зовнішньої температури та зимового моціону на продуктивність корів (М. П. Пелехов); дії вологості повітря на живу масу поросят; гігієни телят, гігієни великої рогатої худоби, індивідуальної теплової зони корів, ефективності чистки шкіри у свиней і ефективності утримання свиней на сухій підстилці (А. К. Скороходько); газоенергетичного обміну, легеневого обміну і теплопродукції у високопродуктивних молочних корів, зміни клінічних показників у корів з високою молочною продуктивністю (А. А. Шилов), шляхів ліквідації туберкульозу птиці в господарствах (Г. Ф. Панін, І. С. Сантаєв та ін.) тощо. А. К. Скороходьком багаторазово проводилися дослідження стану тваринництва в різних районах області за дорученням обласного управління тваринництва; розроблялися зоотехнічні і ветеринарні заходи боротьби з бруцельозом великої рогатої худоби та ін. [9, арк. 6, 7].

Водночас з успішним веденням педагогічної роботи А. К. Скороходько у цей період проводив систематичну науково-дослідну роботу з вивчення загальних питань догляду та утримання сільськогосподарських тварин. Розробляв широкий спектр проблем, зокрема фізіолого-гігієнічні норми вирощування молодняку сільськогосподарських тварин в умовах, що вирізнялися як за кліматичними, так і за соціальними факторами, основи санітарно-гігієнічної оцінки зовнішнього середовища, гігієна корму, гігієнічні вимоги до тваринницьких приміщень тощо.

Дані напрями знайшли відображення в наукових працях вченого: «Предупреждение малокровия у подсосных зимних поросят длительным применением сернокислого железа» (1937), «Экономическая эффективность чистки кожи у свиней», (1940), «Бактерицидность торфяной подстилки» (1940), «Влияние влажности воздуха на живой вес поросят» (1940), «Влияние на подсвинков йодистого калия» (1938), «Динамика пыли и микроорганизмов в воздухе коровников в зимний стойловый период» (1943), «Влияние локальных раздражений на температурно-сосудистую реакцию кожи купного рогатого скота» (1942) та ін.

У 1934 р. А. К. Скороходька поновили в правах, а через два роки атестаційна комісія ВАСГНІЛ, враховуючи істотний внесок у розвиток зоогієни та ветеринарії, затвердила його в науковому ступені доктора ветеринарних наук (без захисту дисертаційної роботи) та дійсного члена науково-дослідної установи за спеціальністю «гігієна і санітарія» [9, арк. 7].

У 1935–1937 роках А. К. Скороходько працював за сумісництвом старшим науковим співробітником відділу зоогієни Всесоюзного інституту експериментальної ветеринарії (ВІЕВ) (м. Москва) [9, арк. 6]. Проводились дослідження із загальної епізоотології, мікробіології і вірусології, імунітету, фізіології і патофізіології, біохімії, патоморфології, фармакології і хіміотерапії, токсикології, зоогієни, патології і фізіології розмноження, протозоології, ветеринарно-санітарної експертизи; інфекційних захворювань

коней, великої рогатої худоби і дрібної рогатої худоби, свиней, північних оленів і птиці.

Поруч із вирішенням теоретичних питань, дослідження спрямовувалися на вивчення найбільш ефективних і простих методів діагностики, засобів специфічної профілактики і терапії (вакцини, сироватки), а також на розроблення систем ветеринарно-санітарних, зоогігієнічних заходів, що сприяли ліквідації інфекційних і неінфекційних захворювань, підвищенню продуктивності сільськогосподарських тварин.

Окрім науково-виробничої діяльності, ВІЕВ як консультаційний орган Ветеринарного управління брав участь в упорядковуванні планових державних протиепізоотичних заходів, розробляв інструкції і постанови з ліквідації хвороб сільськогосподарських тварин, готував кадри для ветеринарно-бактеріологічних установ і займався підвищенням кваліфікації ветеринарних лікарів шляхом прикріплення їх до відділів і лабораторій.

А. К. Скороходька призначено керівником групи спеціалістів, яка опрацьовувала нову технічну установку для автоматичного регулювання мікроклімату в приміщеннях для сільськогосподарських тварин. У цей час ученим написано низку узагальнюючих статей: «Современное состояние зоогигиены в СССР и перспективы его развития» (1937), «Новое в советской зоогигиене». (1937), «Достижения советской зоогигиены» (1941), «Достижения советской зоогигиены за 30 лет» (1948).

У період з 1939 р. по 1940 р. професор А. К. Скороходько також очолював кафедру зоогігієни і основ ветеринарії в Харківському зоотехнічному інституті (ХЗІ) за сумісництвом, де читав курс зоогігієни. Несподіваною подією було його відновлення за рішенням Всесоюзного комітету у справах вищої школи при Раді Народних комісарів СРСР від 30 червня 1944 р. на посаді завідувача кафедрою зоогігієни КВІ, яку він очолював до кінця свого життя [4].

З його іменем також пов'язано становлення кафедри зоогігієни Білоцерківського сільськогосподарського інституту (БСГІ), якою він завідував у 1946–1948 роках. За роки керівництва А. К. Скороходька наукова робота

кафедри була спрямована на вивчення впливу умов зовнішнього середовища на фізіологічний стан організму молодняку тварин з метою визначення сприятливих умов утримання, які б відповідали їх нормальному розвитку і високій продуктивності, а також умов, що спричиняють виникнення і розвиток хвороб, пов'язаних із зміною умов утримання [5].

З особливим ентузіазмом учений продовжував дослідження з вивчення впливу холодного методу вирощування молодняку на формування біологічних характеристик, розпочаті на базі КДСТ «Терезине». Розробляв такі наукові напрями, як теплорегуляція та теплообмін у сільськогосподарських тварин за різних умов утримання, специфіка перебігу фізіологічних процесів у високопродуктивних тварин, радіаційні тепловтрати шкіри тварин та ін. [6]. Дані напрями знайшли відображення в наукових працях ученого: «Индивидуальная тепловая зона коровы» (1946), «Температурно-сосудистая реакция кожи у купного рогатого скота под влиянием различных факторов» (1948), «Влияние обдувания на температурно-сосудистую реакцию кожи купного рогатого скота» (1949), «Физиологические особенности высокопродуктивных коров» (1950), «Теплорегуляция у телят младшего возраста в зависимости от температурных условий окружения» (1952), «К вопросу о радиационной теплопотери кожи у крупного рогатого скота» (1952), «Некоторые фрагменты температурно-сосудистой реакции кожи крупного рогатого скота» (1955) та ін.

Помер Антон Каленикович Скороходько 26 лютого 1954 р., похований на Байковому кладовищі в м. Києві.

Найбільш значуща частина наукової спадщини А. К. Скороходька, зокрема метод холодного вирощування молодняку, не втратила своєї актуальності на сучасному етапі розвитку тваринництва. При вирощуванні тварин в неопалюваних індивідуальних будиночках зменшуються затрати на будівництво, полегшуються умови прибирання гною, проведення дезінфекції, підвищується їх збереженість і прирости живої маси у всі сезони року. Не менш значущими є наукові розробки А. К. Скороходька з розширення спектру

природної кормової бази тваринництва. За сучасних умов господарювання використання природних кормових ресурсів – один із раціональних способів організації повноцінної годівлі сільськогосподарських тварин, поліпшення їх здоров'я та відтворної функції, зростання продуктивності, здешевлення виробництва продукції тваринництва. З'ясування специфіки перебігу фізіологічних процесів у високопродуктивних корів, вирішення якої ґрунтується на застосуванні концептуальних підходів щодо розроблення системи відповідних гігієнічних заходів з їх годівлі й утримання, запропонованих А. К. Скороходьком, дає змогу виростити тварин з рекордною продуктивністю.

Таким чином, А. К. Скороходько здійснив істотний внесок у розвиток вітчизняної зоогігієнічної науки першої половини ХХ ст. як розробник її наукознавчих і методологічних основ, організатор галузевих науково-дослідних і науково-освітніх інституцій. Основні складові його наукового доробку: фізіолого-гігієнічні норми вирощування молодняку; гігієнічна оцінка корму; вивчення впливу факторів зовнішнього середовища на фізіологічний стан та реактивність їх організму; гігієна догляду; теплорегуляція та теплообмін у тварин за різних умов утримання тощо. А. К. Скороходько є засновником першої на українських землях лабораторії зоогігієни при КДСТ «Терезине». Доклав зусиль до організації першої на українських землях кафедри зоогігієни КВЗІ, становлення зоогігієнічних кафедр ВВІ, ВСГІ, ХЗІ, БСГІ. Окремі складові наукового доробку вченого, зокрема «холодний» метод вирощування молодняку, використання харчових нетрадиційних добавок, фізіолого-гігієнічні норми вирощування молодняку, вивчення механізму теплорегуляції та теплообміну у тварин за різних умов утримання, доцільно використовувати як теоретичну та методологічну основу при розробці подальших напрямів розвитку зоогігієнічної науки в Україні.

Список використаних джерел та літератури

1. Бородай І. С. До історії організації та діяльності Київської дослідної станції тваринництва «Терезине». *Історичні записки*: зб. наук. пр. Луганськ, 2009. Вип. 23, ч. 1. С. 18–25.
2. Буркат В. П., Бородай І. С. Нариси з історії інституту : монографія. Київ : Аграрна наука, 2008. 556 с.
3. Вергунов В. А., Бородай І. С., Липова Ю. Д. Професор А. К. Скороходько – учений, педагог, організатор зоогігієнічної науки. Вінниця, 2015. 216 с. («Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії», кн. 81).
4. Захаренко М. О., Красій В. В. Видатний вчений, педагог, громадський діяч – А. К. Скороходько. *Науковий вісник Національного аграрного університету*. Київ 1998. Вип. 12. С. 9–14.
5. Красій В. В. Роль і значення дисципліни «гігієна тварин» у підготовці сучасних фахівців тваринництва. *Науковий вісник Національного аграрного університету*. Київ, 1998. Вип. 12. С. 32–36.
6. Липова Ю. Д. Внесок професора А. К. Скороходька у розробку методу «холодного» вирощування молодняку сільськогосподарських тварин. *Історія української науки на межі тисячоліть* : зб. наук. пр. Київ, 2010. Вип. 49. С. 145–151.
7. Липова Ю. Д. Професор А. К. Скороходько – один із фундаторів Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту. *Зоотехнічна наука : історія, проблеми, перспективи* : матеріали II міжнар. наук.-прак. конф., 14–16 березня 2012 р. Кам'янець-Подільський, 2012. С. 14–15.
8. Довідка про створення інституту за 1957 г. // Державний архів м. Києва, Ф. Р-1361, Оп. 1. Спр 31. Арк. 1.
9. Скороходько Антон Каленикович // Державний архів м. Києва. Ф. Р-1361. Оп. 3. Спр. 77. 42 арк.

References

1. Boroday, I. S. (2009). *Do istoriyi orhanizatsiyi ta diyalnosti Kyyivskoyi doslidnoyi stantsiyi tvarynnytstva «Terezyne»* [To the history of the organization and activities of the Kiev Experimental Animal Breeding Station «Terezine»]. *Istorychni zapysky* [Historical notes]. 23, 1, 18–25. [in Ukrainian].
2. Burkat, V. P., and Boroday I. S. (2008). *Narysy z istoriyi instytutu* [Essays on the history of the institute]. Kyiv. 556. [in Ukrainian].
3. Verhunov, V. A., Boroday, I. S. and Lypova, Yu. D. (2015). *Profesor A. K. Skorokhodko – uchenyy, pedahoh, orhanizator zoohihiyenichnoyi nauky* [Professor A. K. Skorokhodko – a scientist, a teacher, the organizer of a zoo-hygienic science]. Vinnytsya. 216. [in Ukrainian].
4. Zakharenko, M. O. and Krasiy, V. V. (1998). *Vydatnyy vchenyy, pedahoh, hromadskyy diyach – A. K. Skorokhodko* [Outstanding scientist, educator, public figure – A. K. Skorokhodko]. *Naukovyy visnyk Natsionalnoho ahrarnoho universytetu* [Scientific herald of the National Agrarian University]. Kyiv. 12, 9–14. [in Ukrainian].

5. Krasnyy, V. V. (1998). *Rol i znachennia dystsypliny «hihiiena tvaryn» u pidhotovtsi suchasnykh fakhivtsiv tvarynnytstva* [The role and importance of the discipline «animal hygiene» in the training of modern livestock specialists]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho ahrarnoho universytetu* [Scientific herald of the National Agrarian University]. Kyiv. 12. 32–36. [in Ukrainian].

6. Lypova, Yu. D. (2010). *Vnesok profesora A. K. Skorokhodka u rozrobku metodu «kholodnoho» vyroshchuvannia molodniaku silskohospodarskykh tvaryn* [Contribution of Professor AK Skorohodk to the development of the method of «cold» cultivation of young animals of farm animals]. *Istoriia ukrainskoi nauky na mezhi tysiacholit* [The history of Ukrainian science at the turn of the millennium]. Kyiv. 49, 145–151. [in Ukrainian].

7. Lypova, Yu. D. (2012). *Profesor A. K. Skorokhodko – odyz iz fundatoriv Kyivskoho veterynarno-zootekhnicnoho instytutu* [Professor A.K. Skorohodko is one of the founders of the Kiev Veterinary and Zootechnical Institute]. *Zootekhnicna nauka : istoriia, problemy, perspektyvy* [Zotechnical science : history, problems, perspectives]. Kam'yanets-Podilskyi. 14–15. [in Ukrainian].

8. (1957). *Dovidka pro stvorennia instytutu za 1957 h.* [Reference to the Institute for 1957]. *Derzhavnyi arkhiv m. Kyieva*, f. 1361, op. 1, spr. 31, ark. 1. [in Ukrainian].

9. (1957). *Skorokhodko Anton Kalenykovych* [Skorokhodko Anton Kalenikovych]. *Derzhavnyi arkhiv m. Kyieva*, f. 1361, op. 3, spr. 77, ark. 42. [in Ukrainian].

Рецензент:

Кучер В.І., д.і.н., проф.

Надійшла до редакції 14.02.2018 р.